

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ „СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД”

THEORETICAL APPROACHES TO DEFINING THE CONCEPT OF “SUSTAINABILITY OF TERRITORIAL COMMUNITIES”

Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад поняття „стійкість територіальних громад”. Проаналізовано підходи дослідників до розуміння категорій „стійкість” та „економічна стійкість”. Обґрунтовано, що складовими стійкості територіальних громад є організаційна стійкість, фінансова стійкість та соціальна стійкість. Проаналізовано підходи до розуміння та запропоновано визначення кожної компоненти стійкості територіальних громад. Окреслено групи чинників, що впливають на організаційну, фінансову та соціальну стійкість. Запропоновано авторське визначення стійкості територіальних громад. Обґрунтовано, що для ефективного та успішного розвитку територіальних громад необхідно дотримуватися стійкості кожної з окреслених компонент. Рівень кожного виду стійкості впливає на загальну стійкість територіальної громади. Це, в свою чергу, означає можливість територіальних громад протистояти впливу різного виду загроз та небезпек та швидко відновлюватися після криз.

Ключові слова: територіальні громади, стійкість, організаційна стійкість, фінансова стійкість, соціальна стійкість, загрози, кризові ситуації.

The paper deals with the study of the theoretical foundations of the concept of “sustainability of territorial communities”. Researchers’ approaches to understanding the categories of “sustainability” and “economic sustainability” have been analysed. A steady state implies the system’s ability to resolve emerging contradictions and resist destabilizing internal and external factors without destroying its integrity and without changing its basic properties. It has been substantiated that in economic theory, sustainability is considered as one of the notions of the concept of economic equilibrium, according to which achieving and maintaining an equilibrium state in the economy is one of the most important micro- and macroeconomic tasks. The economic sustainability of the state can be ensured only given the economic stability of its components (territories, branches of the economy, enterprises). In the Concept of ensuring the national system of stability, it should be understood as the ability of the state and society to effectively resist threats of any origin and nature, to adapt to changes in the safety environment, to maintain stable functioning, and to quickly recover to the desired balance after crises. It has been substantiated that the components of the sustainability of territorial communities are organizational sustainability, financial and social sustainability. Approaches to understanding have been analysed and definitions of each component of sustainability of territorial communities have been proposed. Groups of factors affecting organizational, financial and social sustainability have been outlined. The author’s definition of the sustainability of territorial communities has been proposed. It has been substantiated that for the effective and successful development of territorial communities, it is necessary to observe sustainability of each of the outlined components. The level of each type of sustainability affects the overall sustainability of the territorial community. This, in turn, means the ability of territorial communities to resist the influence of threats and dangers of various types and to quickly recover from crises.

Key words: territorial communities, sustainability, organizational sustainability, financial sustainability, social sustainability, threats, crises.

УДК 332.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.76-24>

Стойка В.С.

д.е.н., доцент, с.н.с.

Закарпатський регіональний центр

соціально-економічних

і гуманітарних досліджень

НАН України

Stoika Viktoriia

Transcarpathian Regional Center

for Socio-economic

and Humanitarian Studies

of NAS of Ukraine

Постановка проблеми. Однією з ключових реформ, що за останні роки проводяться в нашій країні, є децентралізація, якою передбачається формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Згідно законодавства України місцеве самоврядування здійснюється безпосередньо територіальними громадами, саме тому дослідження особливостей їх функціонування та розвитку постійно перебуває в полі зору вітчизняних науковців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Серед дослідників, які займаються вивченням процесів децентралізації в нашій державі, можна виділити різні підходи до дослідження територіальних громад. Зокрема, дисертаційна робота

Патицької Х. О. [1] присвячена удосконаленню теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування. В монографії Тимечко І. [2] представлено результати дослідження теоретичних і прикладних аспектів життєдіяльності територіальної громади у транскордонному просторі. Публікації Гринчишин І. М. [3], Бенювської Л. Я. [4], Ольшанського О. В. [5], Павлюк А. П. [6], Сембера С. В., Чубарь О. Г та Машіко К. С. [7], Кириленко О. та Баранець Я. [8] присвячені дослідженню спроможності територіальних громад. Окремі інструменти фінансування територіальних громад також розглядалися автором в публікаціях [9–14].

Забезпечення фінансової спроможності об’єднаних територіальних громад (ОТГ) має вирішальне значення для підвищення якості та доступності послуг, що надаються місцевим жите-

лям, а також для розвитку місцевого господарства, інфраструктури та ефективного функціонування об'єднаних територіальних громад загалом.

Втім вкрай незначною є кількість публікацій, присвячених поняттю „стійкості територіальних громад”, яка характеризує їх здатність протистояти загрозам будь-якого характеру.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка наукових засад та формулювання поняття „стійкості територіальної громади”.

Виклад основного матеріалу. Поняття «стійкість» характерне не лише для економічної думки, але й для інших наук, пов'язаних із вивченням і функціонуванням складних систем (біології, математиці, психології, соціології, фізиці, хімії). Сійкість асоціюється з упорядкованістю, незмінністю, рівновагою, тому й поняття «стійкість» використовувалося, як правило, у природничих науках і означало «здатність системи зберігати сталий стан або відновлювати його (а також переходити в новий стан) після усунення дії чинника, що вивів її з цього стану».

В економічній теорії сійкість розглядають як одне з понять концепції економічної рівноваги, згідно з якою досягнення та утримання рівноважного стану в економіці належить до найважливіших мікро- і макроекономічних завдань. Із цієї концепції випливає, що економічні суб'єкти намагаються перевести економічну систему в оптимальний рівноважний стан, котрий у такому контексті асоціюється з поняттям сійкості. У Словнику української мови “сійкість” визначена як “...здатність витримувати зовнішній вплив, протидіяти чомусь; довго зберігати і виявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню тощо” [15].

У результаті зростання ймовірності виникнення кризових явищ в економіці, викликаних динамічністю суспільного розвитку, виникла необхідність використовувати дану категорію стосовно економічних систем. Вперше питання сійкості стосовно економічних систем досліджували Л. Вальрас, Дж. Р. Хікс, П. Самуельсон, А. Вальд при аналізі ринкової рівноваги в умовах досконалої конкуренції. В їх роботах були вивчені питання сійкості ринку по відношенню до економічних і інвестиційних процесів. В рамках цих моделей були отримані найважливіші висновки, які лежать в основі становлення сучасної теорії економічної сійкості [16].

Уперше термін «економічна сійкість» був вжитий у другій половині XIX – першій чверті XX ст. у країнах Західної Європи при розгляді проблем обмеженості природних ресурсів. Метою концепції економічної сійкості було забезпечення стабільного розвитку світового господарства на основі економічного і раціональнішого використання ресурсів. Згодом вона була відображена в теорії економічної безпеки держави – *economic security of state*. Економічну сійкість держави можна

забезпечити лише за економічної сійкості її компонентів (територій, галузей економіки, підприємств) [17, с. 400].

Козловський С. В., Рудковський О. В. та Козловський А. В. [18] підкреслюють, що сійкою визнається не будь-яка ригідна економічна система, а лише така, що тривалий час зберігає власну функціональну придатність та досягає планових/бажаних показників і стандартів виконання. Стан системи, що не розвивається, проте впродовж тривалого часу підтримує рівновагу своїх елементів, характеризується стагнацією. Збереження системою рівноваги за рахунок суттєвих внутрішніх диспропорцій може свідчити про її перебування на критичній межі сійкості. За сучасних умов концепція сійкості органічно поєднується з концепцією потенціалу, тому сійкою можна вважати лише ту систему, потенціал якої має тенденцію до зростання за мінімального відхилення статистично значущих її параметрів від рівноважного стану.

Савченко М. [19] зазначає, що поняття сійкості поєднує такі важливі характеристики розвитку, як самозбереження об'єкта і виражається в здатності до самовідтворення й самоорганізації, тобто здатності до якісного вдосконалення. Сійкий стан передбачає можливість системи вирішувати протиріччя, що виникають, і протистояти дестабілізуючим внутрішнім і зовнішнім факторам, не руйнуючи своєї цілісності й не змінюючи своїх основних властивостей (гомеостаз).

Кириленко В. І. [20, с. 54–58] визначає сійкість економіки як її здатність вистояти в умовах воєнного протистояння, забезпечити надійне задоволення воєнно-економічних потреб збройних сил і потреб господарства країни в інтересах досягнення перемоги.

Ткач І. [21, с. 186] пропонує розрізняти поняття сійкості функціонування господарського комплексу країни в цілому, яка являє собою здатність забезпечити життєдіяльність держави, випуск промислової та сільськогосподарської продукції, роботу енергетики, транспорту тощо. Сійкість функціонування окремої галузі економіки держави – це здатність в умовах кризової ситуації виробляти основну продукцію у запланованому обсязі. Сійкість об'єкта економіки – це здатність всього його комплексу, тобто будівель, споруд, обладнання, транспорту, комунікацій протистояти впливу уражаючих факторів надзвичайних ситуацій. Сійкість функціонування об'єкта економіки – це його здатність в умовах надзвичайної ситуації виробляти продукцію в запланованому обсязі та номенклатурі, а так само відновлювати виробництво в допустимі строки після часткових руйнувань.

Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 затверджено Концепцію забезпечення національної системи сійкості [23], яка визначає мету, основні принципи, напрями,

механізми і строки запровадження та функціонування національної системи стійкості, спрямованої на забезпечення здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики національній безпеці, запобігати або мінімізувати їх негативні впливи, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після виникнення загроз або настання надзвичайних та кризових ситуацій усіх видів, включаючи загрози гібридного типу, але не обмежуючись ними. Згідно даної Концепції під національною стійкістю слід розуміти здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій.

В Концепції [23] також виділено поняття організаційної стійкості, під якою слід розуміти здатність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій ідентифікувати, готуватися, реагувати на загрози, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування до, під час і після настання кризової ситуації задля збереження функціонування і подальшого розвитку.

Для забезпечення організаційної стійкості територіальних громад необхідним є ефективно виконання своїх повноважень органами місцевого самоврядування. Це, зокрема, забезпечення місцевого економічного розвитку (залучення інвестицій, сприяння розвитку підприємництва), розвиток місцевої інфраструктури, планування розвитку території громади, оптимізація використання ресурсного потенціалу території, удосконалення системи залучення громадськості до розроблення управлінських рішень і контролю за їх реалізацією, забезпечення охорони навколишнього середовища, розвиток культури, спорту, туризму тощо.

Безпалько О. М. [22] зазначає, що основою місцевого самоврядування в Україні є територіальні громади. Отже, від того, як розвиватимуться територіальні громади, яку роль вони будуть відігравати в житті кожного регіону, кожної людини та всієї держави та наскільки коректно та обґрунтовано будуть проведені процеси створення «спроможних» об'єднаних територіальних громад, і залежатиме майбутній розвиток України та успіх реформ. Об'єднана територіальна громада – це громада, яка спроможна через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити для своїх жителів належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, включаючи економічно-фінансові спроможності розвитку. Спроможною територіальною громадою є така громада, у якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні

та кадрові ресурси є достатніми для вирішення її органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах жителів громади. На рівні об'єднаних територіальних громад зосереджуються значні ресурси, що забезпечують зростання економіки, сприяють формуванню ефективного управлінського впливу та підвищенню рівня соціального добробуту мешканців.

Патицька Х. О. [1, с. 37] зазначає, що базисом забезпечення розвитку території виступає система наявних в територіальній громаді ресурсів. В її складі виокремлюють базові та соціально і економічно обумовлені ресурси. Їх ефективно використання є основою виконання повноважень, які надані громаді. Результатом цього повинен стати розвиток території, зокрема, економічний (формування підприємницького середовища, створення робочих місць, інвестиційна привабливість), соціальний (зростання рівня життя населення, підтримка незахищених верств населення, підвищення якості надання суспільних послуг) та екологічний (збереження навколишнього природного середовища). Реформа адміністративно-територіального устрою, децентралізація управлінських повноважень та фінансових ресурсів спрямовані на становлення територіальної громади як основного суб'єкта забезпечення розвитку відповідної території. Новим у такому погляді є визначення громади передовсім на засадах інклюзії як соціально-економічного механізму забезпечення розвитку на місцевому рівні. Інклюзія членів територіальної громади до її розвитку дозволить максимально ефективно використовувати людський ресурс в напрямку активізації соціально-трудова, управлінських та економічних відносин та формування підприємницького середовища. Разом з тим, вона також покликана забезпечити якісний життєвий простір для всіх жителів громади.

Погоджуємось також із твердженням А. Поддєрьогіна та Л. Наумової, які підкреслюють, що «з метою забезпечення життєдіяльності регіонів, територіальні громади повинні напрацьовувати власні фінансові ресурси, тобто стабілізувати власну фінансову базу» [24, с. 8].

Зважаючи на вищевикладене, можемо виділити наступну компоненту стійкості територіальних громад, а саме фінансову стійкість. Старостенко Н. В. [25] розглядає фінансову стійкість як здатність органів місцевого самоврядування акумулювати обсяг доходів, достатній для покриття їх видатків і забезпечення збалансованості бюджету протягом бюджетного року.

Коритько Т. Ю. [26] зазначає, що фінансову стійкість місцевого бюджету можна сформулювати як стан доходів і видатків бюджету, їх структуру і динаміку, які забезпечують органам місцевої влади можливість повного, своєчасного і незалеж-

ного від інших бюджетних рівнів виконання своїх зобов'язань, сприяють збалансованому розвитку економіки і соціальної сфери.

Люта О. В., Боярко І. М. та Пігуль Н. Г. [27] фінансову стійкість місцевого бюджету пропонують визначати, як такий його стан, при якому забезпечуються нормальне функціонування суб'єкта місцевої влади, реалізація всіх закріплених за ним повноважень на основі повного та своєчасного фінансування передбачених в бюджеті витрат, включаючи погашення та обслуговування внутрішнього та зовнішнього боргів.

Слід розрізняти зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на рівень фінансової стійкості та становлять загрози фінансовій безпеці місцевих бюджетів. До зовнішніх чинників, що найбільше загрожують фінансовій стійкості і безпеці місцевих бюджетів, можна віднести: інфляційні процеси; стан грошово-кредитного обігу; коливання цін на енергоносії; частку тіньової економіки; нестабільність правової бази щодо діяльності суб'єктів господарювання; низький рівень ефективності функціонування державних фінансових органів; рівень економічного розвитку країни; низьку якість фінансового, бюджетного та податкового законодавства; адміністративні бар'єри та ступінь довіри до влади, ухвалення законодавчих актів щодо зменшення податкового потенціалу місцевих бюджетів; нестабільність економіки, кризи грошово-кредитної системи. До внутрішніх загроз можна віднести значну кількість фінансових зобов'язань місцевих органів влади; ухилення від податків; помилки органів влади при фінансовому плануванні місцевого бюджету; якість виконання бюджету; якість фінансового контролю та застосування його результатів у плануванні; помилки, що призводять до зниження ефективності діяльності розпорядників бюджетних коштів із надання бюджетних послуг; низьку якість планування доходів місцевих бюджетів; ухвалення законодавчих актів, що зменшують податковий потенціал місцевих бюджетів; втрату самостійності місцевого бюджету у зв'язку з недостатністю джерел доходів; зменшення власності місцевих органів влади внаслідок її передачі на іншій рівень бюджетної системи; низьку ефективність системи контролю за формуванням доходів місцевих бюджетів; низький рівень використання податкового потенціалу територій; стан розвитку галузей економіки регіону; рівень життя населення регіону; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів; розмір території; нераціональність використання місцевих природних ресурсів; відсутність зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної доходної бази [28, с. 58–59].

Наступною компонентою, необхідною для забезпечення стійкості територіальних громад, на наш погляд, є соціальна стійкість. Стійкість соціальної сфери якраз і передбачає її здатність

швидко адаптуватися, нівелювати шоківі стани, знаходити такі компенсаційні механізми, щоб економічні суб'єкти відчували їх вплив найменшою мірою. Дослідження показують, що поняття стійкості соціальної сфери у спеціальній науковій літературі обґрунтовується як: стан гарантованості правової та інституційної захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [29, с. 17]; стан і характеристика міри досягнення оптимального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, яке забезпечується сукупністю здійснюваних державою і суспільством політичних, правових, економічних, ідеологічних, організаційних і соціально-психологічних заходів, які дають змогу зберегти наявні в суспільстві конституційний устрій, соціальну стабільність, не допускаючи їх послаблення; характеристика ступеня соціальної стабільності суспільства; стан суспільства, за якого забезпечується нормальне його відтворення як демографічної популяції, як нації, як народу [30].

Штундер І. О. [31, с. 12] під стійкістю соціальної сфери пропонує розуміти стан життєдіяльності людини та суспільства, що характеризується сталою соціальною системою забезпечення соціальних умов діяльності особистості, її соціальної захищеності, стійкості до впливу чинників, які підвищують соціальні ризики. Поняття стійкості соціальної сфери є полікритеріальним і включає економічні, політичні, соціальні та духовні аспекти, відображає все те, що впливає на середовище існування людини, на якість життя та робить суспільство стабільним та здатним до розвитку. Головними загрозами стійкості соціальної сфери є: низький рівень життя, безробіття, висока смертність, моральна деградація суспільства, бідність працюючого населення, соціальна незахищеність населення.

Висновки. Таким чином, під стійкістю територіальної громади слід розуміти її здатність ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій. Компонентами стійкості територіальних громад є організаційна, фінансова та соціальна стійкість. Для ефективного та успішного розвитку територіальних громад необхідно дотримуватися стійкості кожної з окреслених компонент. Рівень розвитку кожного виду стійкості визначає загальну стійкість територіальної громади. Це, в свою чергу, означає можливість територіальних громад протистояти впливу різного виду загроз та небезпек та швидко відновлюватися після криз. Перспективи досліджень полягають в подальшому вивченні та розробці підходів до оцінки стійкості територіальних громад.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Патицька Х.О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування. Дисертація на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук. Спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», Львів, 2018. 254 с.
2. Тимечко І. Територіальна громада у транскордонному просторі: чинники, закономірності, пріоритети розвитку: [монографія]. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2019. 444 с.
3. Гринчишин І. М. Спроможні територіальні громади: теоретичний дискурс. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 6 (134). С. 51–56.
4. Бенюк Л. Я. Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 30–39.
5. Ольшанський О. В. Спроможність громад в аспекті теоретико-прикладної ідентифікації. *Теорія та практика державного управління: [зб. наук. пр.]*. 2016. Вип. 4(55). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/3/02.pdf>.
6. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети: наук. аналіт. зб.* 2016. № 1(38). С. 162–168.
7. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 81–90.
8. Кириленко О., Баранець Я. Досвід забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 54–68.
9. Стойка В. С. Міжнародний досвід залучення інвестицій в туристичний сектор. *Sciences of Europe*. № 81. Том 2. 2021. С. 19–22.
10. Стойка В. С. Інвестиційна діяльність в туристичній сфері. *Danish Scientific Journal*. № 52. Том 2. 2021. С. 7–11.
11. Стойка В. С. Державно-приватне партнерство в сфері туризму як інструмент розвитку економіки регіонів. *Sciences of Europe*. № 83. Том 3. 2021. С. 17–21.
12. Стойка В. С. Державно-приватне партнерство в розвинених країнах світу. *Sciences of Europe*. № 84. Том 2. 2021. С. 9–14.
13. Стойка В. С. Розвиток та функціонування кооперативних банків: зарубіжний досвід. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 2(1). С. 165–170.
14. Стойка В. С., Брітченко І. Г., Сембер С. В. Перспективи створення та функціонування кооперативних банків в Україні. *Економіка промисловості*. 2017. Київ : ІЕП НАН України. С. 22–38.
15. Словник української мови. Академія наук Української РСР. Ін-т мов-ва ім. О. О. Потебні. [ред.:
- І. С. Назарова, О. П. Петровська, Л. Г. Скрипник, Л. А. Юрчук]. Київ : Наукова думка, 1978. Т. IX. 853 с.
16. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку; пер. с нем. Москва : Прогресс, 1982.
17. Крисько Ж. Л. Управління економічною стійкістю підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 399–403.
18. Козловський С. В., Рудковський О. В., Козловський А. В. Концепція управління стійкістю сучасної економічної системи як основа забезпечення її розвитку. *Економіка та держава*. 2017. № 12. С. 4–8.
19. Савченко М. Розвиток категоріального базису „економічна стійкість”. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 2. С. 5 – 17.
20. Теорія і практика воєнної економіки: [навч. посібник], за ред. В. І. Кириленка. Київ : ВГІ НАОУ, 2001. Ч. 1. 190 с.
21. Ткач І. Проблеми забезпечення стійкості економіки. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 1 (6). С. 184–188. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12timzse.pdf>.
22. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1. С. 116–123.
23. Концепція забезпечення національної системи стійкості. Указ Президента України від 27 вересня 2021 № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.
24. Поддєрьогін А. М., Наумова Л. Ю. Деякі питання фінансової стабілізації в Україні. *Фінанси України*. 1999. № 12. С. 8–14.
25. Старостенко Н. В. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 7. С. 38–47.
26. Коритько Т. Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Економічний простір*. 2008. № 12(1). С. 140–145.
27. Люта О. В., Боярко І. М., Пігуль Н. Г. Удосконалення методів оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9 (135). С. 194–201.
28. Бугіль С. Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Випуск 1 (117). С. 55–60.
29. Скуратівський В. А., Палій О. М., Лібанова Е. М. Соціальна політика: [навч. посіб.]. Київ : УАДУ, 2003. 365 с.
30. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
31. Штундер І. О. Природа стійкості соціальної сфери в умовах шоків впливів. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 11. С. 11–16.

REFERENCES:

1. Patytska Kh. O. (2018) Formuvannia finansovo-ekonomichnoho potentsialu terytorialnykh hromad v umovakh realizatsii reformy mistsevoho samovriadvannia [Formation of the financial and economic potential of territorial communities in the conditions of the

implementation of the local self-government reform]. (PhD Thesis) DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy», Lviv, 254 p.

2. Tymcheko I. (2019) Terytorialna hromada u transkordonomu prostori: chynnyky, zakonomirnosti, priorytety rozvytku [Territorial community in the cross-border space: factors, regularities, development priorities]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy», 444 p.

3. Hrynchyshyn I. M. (2018) Spromozhni terytorialni hromady: teoretychnyi dyskurs [Prosperous territorial communities: theoretical discourse]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, vol. 6 (134), p. 51–56.

4. Benovska, L. Ya. (2018) Terytorial'na hromada yak sub'yekt rehulyuvannya rozvytku terytorii: teoretychni aspekty [Territorial community as a subject of regulation of territorial development: theoretical aspects]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1, pp. 30–39.

5. Olshansky, O. V. (2016) Spromozhnist' hromad v aspekti teoretyko-prykladnoyi identyfikatsiyi [The capacity of communities in the aspect of theoretical and applied identification]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*, vol. 4(55). Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/3/02.pdf>.

6. Pavlyuk A. P. (2016) Ekonomichni aspekty formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad v Ukraini [The economic aspects of the formation of capable territorial communities in Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, vol. 1(38), pp. 162–168.

7. Sember S. V., Chubar O. H., Mashiko K. S. (2015) Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti finansovoi spromozhnosti ta finansovykh resursiv terytorialnoi hromady [Theoretical approaches to determining the essence of the financial capacity and financial resources of the territorial community]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3, pp. 81–90.

8. Kyrylenko O., Baranets J. (2020) Dosvid zabezpechennia finansovoi spromozhnosti obiednanykh terytorialnykh hromad [Experience of ensuring the financial capacity of united territorial communities]. *The Herald of Ternopil National Economic University*, vol. 3, pp. 54–68.

9. Stoika V. S. (2021) Mizhnarodnyi dosvid zaluchennia investytsii v turystychnyi sektor [International experience of attracting investments in the tourism sector]. *Sciences of Europe*, no. 81, vol. 21, pp. 19–22.

10. Stoika V. S. (2021) Investytsiina diialnist v turystychnii sferi [Investment activity in the tourism industry]. *Danish Scientific Journal*, no. 52, vol. 2, pp. 7–11.

11. Stoika V. S. (2021) Derzhavno-pryvatne partnerstvo v sferi turyzmu yak instrument rozvytku ekonomiky rehioniv [Public-private partnership in the field of tourism as a tool of the regional economic development]. *Sciences of Europe*, no. 83, vol. 3, pp. 17–21.

12. Stoika V. S. (2021) Derzhavno-pryvatne partnerstvo v rozvynenykh krainakh svitu [Public-private partnership in the develop countries of the world]. *Sciences of Europe*, no. 84, vol. 2, pp. 9–14.

13. Stoika V. S. (2013) Rozvytok ta funktsionuvannya kooperatyvnykh bankiv: zarubizhnyi dosvid [Development and functioning of cooperative banks: foreign experience]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, vol. 2(1), pp. 165–170.

14. Stoika V. S., Britchenko I. H., Sember S. V. (2017) Perspektyvy stvorennia ta funktsionuvannya kooperatyvnykh bankiv v Ukraini [Prospects for the creation and functioning of cooperative banks in Ukraine]. *Ekonomika promyslovosti*. Kyiv: IEP NAN Ukrainy, pp. 22–38.

15. Nazarova I. S., Petrovska O. P., Skrypyuk L. H., Yurchuk L. A. (1978) Slovyk ukrainskoi movy [The Dictionary of the Ukrainian language] Akademiia nauk Ukrainskoi RSR. In-t mov-va im. O. O. Potebni. Kyiv: Naukova dumka, vol. IX. 853 p.

16. Shumpeter Y. (1982) Teoriya ekonomycheskoho rozvytia [The theory of economic development]. Per. s nem. M.: Prohress, 853 p.

17. Krysko Zh. L. (2016) Upravlinnia ekonomichnoi stiikestiu pidpriemstva [Management of the economic stability of the enterprise]. *Hlobalna ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 399–403.

18. Kozlovskiy S. V., Rudkovskiy O. V., Kozlovskiy A. V. (2017). Kontsepsiia upravlinnia stiikestiu suchasnoi ekonomichnoi systemy yak osnova zabezpechennia yii rozvytku [The concept of managing the stability of the modern economic system as a basis for ensuring its development]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12, pp. 4–8.

19. Savchenko M. (2019) Rozvytok katehorialnoho bazysu „ekonomichna stiikesti“ [Development of the categorical basis "economic sustainability"]. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 2, pp. 5–17.

20. Kyrylenka V.I. (2001) Teoriia i praktyka voiennoi ekonomiky [Theory and practice of the military economy]. Kyiv: VHI NAOU, ch. 1. 190 p.

21. Tkach I. (2012) Problemy zabezpechennia stiikesti ekonomiky [Problems of ensuring the stability of the economy]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 1 (6), pp. 184–188. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12timzse.pdf>.

22. Bezpalko O. M. (2019) Rol terytorialnykh hromad u zabezpechenni mistsevoho ekonomichnoho rozvytku [The role of territorial communities in ensuring local economic development]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, no. 1, pp. 116–123.

23. Kontsepsiia zabezpechennia natsionalnoi systemy stiikesti [The concept of ensuring the national system of stability]. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27 veresnia 2021 No 479/2021. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.

24. Podderohin A. M., Naumova L. Yu. (1999) Deiaki pytannia finansovoi stabilizatsii v Ukraini [Some issues of financial stabilization in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 12, pp. 8–14.

25. Starostenko N. V. (2006) Metodichni pidhody do otsinky finansovoyi stiykosti byudzhetu mista [Methodological approaches to assessing the financial stability of the city budget]. *Aktualni problemi ekonomiki*, no. 7, pp. 38–47.

26. Korytko T. Yu. (2008) Metody otsinky finansovoi stiikesti mistsevykh biudzhativ [Methods of assessing the financial stability of local budgets]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 12(1), pp. 140–145.

27. Liuta, O. V., Boiarko I. M., Pihul N. H. (2012) Udoskonalennia metodiv otsinky finansovoi stiikesti mistsevoho biudzheta. [Improving the methods of assessing the financial stability of the local budget]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9 (135), pp. 194–201.

28. Buhil S. Ya. (2016) Finansova stiikist ta bezpeka mistsevykh biudzhetiv v umovakh obmezhenosti finansovykh resursiv [Financial sustainability and security of local budgets in conditions of limited financial resources]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, vol. 1 (117), pp. 55–60.

29. Skurativskiy V.A., Palii O.M., Libanova E.M. (2003) Sotsialna polityka [The social policy]. Kyiv: UADU, 365 p.

30. Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [About the basics of national security of Ukraine]» vid 19.06.2003 No 964-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

31. Shtunder I. O. (2017) Pryroda stiikosti sotsialnoi sfery v umovakh shokovykh vplyviv [The nature of stability of the social sphere in conditions of shock effects]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 11, pp. 11–16.